

Міністерство освіти і науки України
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини

КУШНІР АНТОНІНА ОЛЕКСАНДРІВНА

УДК 378.6-057.87:37.017:177

**ВИХОВАННЯ КРАСИ ВЧИНКУ СТУДЕНТІВ В ОСВІТНЬОМУ
СЕРЕДОВИЩІ УНІВЕРСИТЕТУ**

13.00.07 – теорія і методика виховання

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Умань – 2017

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Національному університеті біоресурсів та природокористування України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, доцент
Сопівник Руслан Васильович,
Національний університет біоресурсів та природокористування України, завідувач кафедри педагогіки.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Осадченко Інна Іванівна,
Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, професор кафедри педагогіки та освітнього менеджменту;

кандидат педагогічних наук, доцент
Антоненко Тетяна Леонардівна,
Східноукраїнський національний університет імені Володимира Даля, доцент кафедри педагогіки.

Захист відбудеться «28» грудня 2017 р. о 13⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 74.053.02 в Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

З дисертацією можна ознайомитись на сайті Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини та у бібліотеці за адресою: 20300, м. Умань, вул. Садова, 2.

Автореферат розісланий «28» листопада 2017 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. І. Ревнюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. В умовах науково-технічного прогресу, розвитку інформаційних технологій та активного використання людського інтелекту, у зв'язку із поглибленням у національному і глобальному вимірі сучасного суспільства моральної і духовної кризи, особливого значення набуває виховання ціннісної свідомості майбутнього фахівця, формування у нього особистісних якостей і соціально схвалюваної поведінки. Сьогодення українського суспільства актуалізує необхідність визначення нової стратегії виховання суб'єкта громадянського суспільства, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань свого народу, досягнення високої культури взаємин. Виконання цих завдань не можливе без підготовки сучасної молоді людини до участі в процесах державотворення; розвитку уміння визначати форми та способи своєї участі в життєдіяльності громадянського суспільства, формування їхньої готовності взяти на себе відповідальність, що реалізується через виховання у них краси вчинку.

Пріоритетні завдання національного виховання на сучасному етапі розвитку України окреслено у низці нормативно-правових документів, зокрема, у Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, Національній стратегії розвитку освіти в Україні на період до 2021 року, Законах України «Про освіту», «Про вищу освіту», Концепції та Стратегії національно-патріотичного виховання дітей і молоді, у яких одним із напрямів діяльності держави та суспільства є розвиток громадянина як високоморальної особистості, яка плекає українські традиції, духовні цінності, володіє відповідними знаннями, вміннями та навичками, здатна реалізувати свій потенціал в умовах сучасного суспільства, сповідує європейські цінності, готова до виконання обов'язку із захисту Батьківщини, незалежності та територіальної цілісності України. У цьому контексті актуалізується пошук шляхів і засобів організації такого освітнього середовища університету, яке б забезпечувало виховання у студентів краси вчинку.

Потреба виховання краси вчинку студентів зумовлена низкою обставин, а саме: невідповідністю сучасної системи виховання студентської молоді реаліям сьогодення й загальнолюдським і національним духовним та моральним цінностям; недостатнім розумінням у суспільстві ідеалу краси у поведінкових актах людей; моральною кризою, пропагандою насилля, розпусти і псевдоцінностей, матеріальної вигоди і наживи в українському суспільстві.

Сутність краси вчинку як філософської категорії була предметом уваги мислителів античності (Арістотель, Геракліт, Демокрит, Платон, Сократ), філософів Середньовіччя (Ф. Аквінський, А. Блаженний), представників Відродження (Л. Альберті, Н. Макіавеллі, Ф. Петрарка, А. Шефтсбері), німецької класичної філософії (Г. Гегель, І. Кант, Ф. Шеллінг), Нового і Новітнього часу (Ф. Бекон, Т. Гоббс, Д. Дідро, Дж. Локк), представників української культури (І. Гізель, М. Драгоманов, Іларіон, Г. Кониський, В. Мономах, Ф. Прокопович, Г. Сковорода, К. Туровський, Т. Шевченко та ін.).

Психологічні основи змісту, структури й механізми здійснення вчинку досліджували психологи: Б. Ананьєв, Д. Леонт'єв, Е. Помиткін, В. Роменець, С. Рубінштейн, О. Столяренко, В. Татенко та ін.

Виховання особистості як суб'єкта морально-етичної вчинкової діяльності розкрито у наукових доробках педагогів-класиків (А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та ін.); воно залишається актуальним і для сучасних учених (М. Бахтін, І. Бех, І. Зязюн, В. Кремень, Б. Ломова, Н. Ничкало, В. Рибалка, Г. Шевченко та ін.).

Процес естетичного виховання у контексті виховання краси вчинку розкрито у наукових доробках Т. Антоненко, С. Крилової, В. Мазепи, Н. Миропольської, О. Рудницької, В. Ружицького, І. Сопівник, В. Татаркевича, О. Теплої, М. Тофтула, В. Шинкарука та ін.

Особливості організації освітнього середовища університету та виховання студентської молоді досліджували Л. Буленко, Г. Голубова, І. Зайченко, Є. Зеленов, О. Коберник, О. Кондрицька, П. Лузан, Н. Мойсеюк, І. Осадченко, Т. Осипова, Ю. Пастухова, Т. Пернарівська, Г. Пустовіт, Р. Сопівник, Т. Титаренко, І. Ушакова, М. Фіцула, О. Шкурін та ін.

Водночас аналіз сучасної діяльності закладів вищої освіти свідчить, що проблема виховання краси вчинку студентів не стала об'єктом належного теоретико-методологічного осмислення.

Актуальність дослідження визначається наявністю суперечностей, які потребують результативного і швидкого розв'язання, зокрема, між:

- потребою суспільства в моральних, соціально активних особистостях і недостатнім рівнем вихованості у них краси вчинку;
- наявним досвідом морального й естетичного виховання студентів та недостатнім його впровадженням у практику роботи університетів;
- необхідністю подальшого вдосконалення форм, методів і засобів виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету і недостатньою розробленістю педагогічних умов та методик їх системного впровадження.

Актуальність проблеми, наявність суперечностей, недостатня теоретична і практична її розробленість зумовили вибір теми дослідження – **«Виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертації є складовою науково-дослідної ініціативної теми кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України «Теоретико-методичні основи навчально-виховної роботи у природоохоронних та аграрних ВНЗ» (державний реєстраційний номер 0115U003561). Тему дослідження затверджено вченою радою Гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол № 5 від 18.06.2015 р.) та узгоджено Міжвідомчою радою з координації наукових досліджень із педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 7 від 27.10.2015 р.).

Мета дослідження – на основі аналізу наукової проблеми та вивчення освітньої практики виокремити, обґрунтувати й експериментально перевірити педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Відповідно до мети окреслено такі **завдання дослідження**:

1. На основі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел уточнити сутність поняття «краса вчинку студентів».

2. Охарактеризувати особливості виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

3. Визначити критерії, показники та схарактеризувати рівні вихованості краси вчинку студентів.

4. Виокремити, обґрунтувати та експериментально перевірити педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Об'єкт дослідження – процес морально-естетичного виховання студентів.

Предмет дослідження – педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Для вирішення поставлених завдань і досягнення мети використано комплекс взаємопов'язаних **методів дослідження**: *теоретичні* (аналіз філософської, соціологічної, психологічної та педагогічної літератури) для обґрунтування актуальності проблеми, уточнення сутності поняття «краса вчинку студентів»; систематизацію та узагальнення педагогічного досвіду – для розробки діагностичного інструментарію дослідження; *емпіричні* (анкетування, авторські методики, опитування, бесіда, тестування, ранжування, педагогічне спостереження, педагогічний експеримент – констатувальний, формувальний етапи) для визначення рівнів вихованості краси вчинку, доведення ефективності теоретично обґрунтованих педагогічних умов; *статистичні* (методи математичної статистики) для опрацювання експериментальних даних та підтвердження достовірності одержаних результатів.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота здійснювалася на базі Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя, Вінницького національного аграрного університету, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Національного університету біоресурсів і природокористування України. В експерименті брали участь 452 студенти та 42 викладачі університетів.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в тому, що:

– *уперше* науково обґрунтовано педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету (методично-організаційна підготовка викладачів університету до виховання краси вчинку студентів; мотивація студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і доброчинній діяльності університету; оптимізація морального та естетичного виховання студентів шляхом пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки їхніх співвітчизників); визначено критерії (емоційно-ціннісний, когнітивний, учинково-поведінковий), показники та рівні (високий, середній, низький) вихованості краси вчинку студентів;

– *уточнено* сутність понять: «краса вчинку студентів» (одиничний поведінковий акт морально-естетичного самовизначення особистості студента, детермінований наявністю знань про сутність красивого у вчинковій сфері людини; ціннісним ставленням до прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості; стійкою потребою та свідомою саморегуляцією поведінкових актів, що узгоджуються із розумінням поняття краси, а також рефлексією моральних станів та вчинків); «освітнє середовище університету» (сукупність ціннісних чинників, що становлять систему

цілеспрямованих педагогічних умов, що впливають на формування і самовдосконалення учасників освітнього процесу);

– *подальшого розвитку* набули зміст, форми і методи виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає у розробці та впровадженні в освітній процес університетів Програми виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот», методичного посібника «Виховання естетики вчинку на прикладі ушавлених людей Тульчинського краю»; діагностичного інструментарію для визначення рівнів вихованості краси вчинку студентів, що можуть бути використані в освітній діяльності закладів вищої освіти, у самоосвітньому та самовиховному процесі студентів; у змісті післядипломної підготовки та перепідготовки фахівців різного профілю.

Матеріали та висновки дослідження можуть бути використані для розширення змісту курсів «Теорія і методика виховання», «Організація виховної роботи у закладах вищої освіти» для педагогічних закладів вищої освіти; у розробленні програм з організаційно-методичного забезпечення позааудиторної діяльності у закладах вищої освіти, у підготовці методичних посібників для кураторів студентських груп.

Наукові положення та результати дослідження *впроваджено* у навчально-виховний процес Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя (довідка № 05/260 від 13.03.2017), Вінницького національного аграрного університету (довідка № 12-48-470 від 15.03.2017), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 609/01 від 14.03.2017), Національного університету біоресурсів і природокористування України (довідка № 0112 від 13.03.2017).

Особистий внесок автора. У Програмі виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот» (2016) автором підготовлено підрозділ «Виховні завдання та походження університетських свят і заходів» (автор. стор. 36–57); у методичному посібнику «Виховання естетики вчинку на прикладі ушавлених людей Тульчинського краю» (2015) автором підготовлено розділ «Життєвий та творчий шлях ушавлених людей Тульчинського краю як приклад для виховання і самовиховання естетики вчинку» (автор. стор. 36–83).

Апробація результатів дослідження. Основні положення та результати дослідження було представлено у доповідях та повідомленнях на науково-практичних конференціях різного рівня: *міжнародних* – «Духовно-культурні цінності виховання Людини» (Київ, 2015), «Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації» (Київ, 2016), «Одухотворений образ Людини культури ХХІ століття: методологія, теорія і практика» (Київ, 2016), «Діалог культур Україна–Греція: культурна політика ХХІ ст. в європейській ретроспективі» (Київ, 2016), «Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання ХХІ століття» (Харків, 2016), «Україна–Польща: діалог культур» (Київ, 2017); *всеукраїнських* – «Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування» (Запоріжжя, 2016). Основні положення й висновки за результатами дослідження обговорювалися на засіданнях кафедри педагогіки Національного університету біоресурсів і природокористування України (Київ, 2015–2017).

Публікації. Основні положення та результати дослідження викладено у 13 (11 одноосібних) публікаціях, із яких 6 відображають основні наукові результати дисертації, 5 – апробаційного характеру, 2 – додатково висвітлюють наукові результати.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається зі вступу, трьох розділів і висновків до них, висновків, списку використаних джерел (203 найменування, з них 6 – іноземною мовою), 11 додатків на 28 сторінках. Загальний обсяг дисертації становить 224 сторінки, із них 163 сторінки основного тексту. Робота містить 18 таблиць та 5 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У *вступі* обґрунтовано актуальність і стан розробленості проблеми; визначено мету і завдання дисертаційної роботи; сформульовано об'єкт, предмет, наукову новизну і висвітлено практичне значення одержаних результатів; окреслено комплекс методів; схарактеризовано експериментальну базу; викладено відомості про апробацію та впровадження результатів дослідження, публікації, структуру та обсяг дисертації.

У *першому розділі* – «*Виховання краси вчинку особистості як педагогічна проблема*» – здійснено аналіз стану розробленості досліджуваної проблеми, розкрито сутність і структуру поняття «краса вчинку студентів», охарактеризовано особливості виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Проаналізовано філософські аспекти поняття «краса вчинку» як важливої морально-етичної якості особистості, що викладено у трактатах давніх мислителів (Арістотель, Геракліт, Платон, Сократ) та у працях представників наукової школи Києво-Могилянської академії (І. Гізель, Ф. Прокопович, Г. Сковорода); встановлено його зв'язок з іншими моральними якостями, серед яких: доброчинність, мудрість, гідність, стриманість, поміркованість, мужність, справедливість, совість, самопізнання і самовдосконалення, щирість, щедрість. На думку філософів, красивими є ті вчинки, що здійснені заради інших людей, бо вони не мають у собі відбитку егоїзму (Арістотель); краса поведінки, стосунків та вчинку породжують добро та схвалення у суспільстві (Ф. Бекон); краса є основою гармонійних відносин (Д. Дідро). У ході аналізу української філософської думки щодо краси вчинку розглянуто особливості її осмислення в різні історичні періоди: на думку К. Туровського, краса світу відкривається лише тій людині, яка перебуває у спокійному, врівноваженому стані; як стверджував Г. Кониський, вчинок залежить від волі, яка втілюється за допомогою розуму; на думку Г. Сковороди, людська душа є внутрішнім світом і спонукає людину виконувати красиві вчинки та виховувати у себе красу відносин; як доводила С. Крилова, краса проявляється в толерантному ставленні не лише до близького, а й до будь-кого іншого, разом із тим, це краса не лише пізнання та творчості, а й співтворчості.

Психологічні основи *вчинку* розкрито у дослідженнях С. Рубінштейна (це дія, що сприймається й усвідомлюється суб'єктом дії як суспільний акт, як прояв суб'єкта, котрий виражає його ставлення до інших людей), С. Ткаченка (це вихідний елемент організації психічного життя, що стосується саме особистості), В. Роменця (це вищий рівень єдності динаміки середовища й людських пристрастей).

Зазначено, що проблема виховання краси вчинку особистості розкрита у працях вітчизняних (Д. Джола, А. Макаренко, В. Сухомлинський, С. Шацький, А. Щербо та ін.) та зарубіжних (А. Бодальов, Е. Берн, Т. Карлейль, Г. Олпорт та ін.) дослідників.

Аналіз сучасних досліджень особливостей виховання краси вчинку (Т. Антоненко, І. Бех, М. Євтух, В. Кремень, Н. Миропольська, Е. Помиткін, Г. Пустовіт, В. Сластьонін, Г. Шевченко та ін.) констатував багатоаспектність поглядів учених на структуру та зміст означеного поняття.

В останні роки в Україні захищено декілька дисертаційних досліджень, присвячених вихованню окремих складових краси вчинку, зокрема: формуванню у підлітків моральних учинків у позакласній роботі (І. Кравченко); формуванню естетики поведінки в учнів старших класів у позакласній роботі (В. Сізов); формуванню інтелектуально-художньої творчості у студентів аграрних вищих навчальних закладів (О. Сєдашова).

З'ясовано, що розуміння поняття «*краса вчинку студентів*» не можливе без розгляду поняття «ідеал», адже істина, краса, любов і добро розкривається через ідею, що втілюється в ідеалі. Ідеал – це відображення у свідомості людей розв'язаних суперечностей соціальної дійсності, між назрілими, але не реалізованими потребами. Визначено, що вчинкова діяльність не можлива без ширості – здатності людини взаємодіяти з іншими людьми та відчувати себе адекватно у колі будь-якого спілкування; можливості відчувати себе необхідною для людей та забезпечує душевний спокій (С. Крилова).

Унаслідок узагальнення досліджень сучасних науковців (І. Бех, Г. Петрів, І. Сопівник, Г. Шевченко) визначено, що патріотичний учинок характеризується: гуманним ставленням до людей, навколишнього середовища; відповідальністю в усіх видах діяльності особистості; глибоким інтересом до минулого рідного краю, країни та прагненням накопичувати ці знання бажанням пошановувати народні традиції, державні свята і пам'ятні дати; прагненням спілкуватися рідною мовою та збагачувати свій словниковий запас; творенням власного світу за законами Добра і Краси, що позначається поняттям «*духотворчість*» (Г. Шевченко).

Визначено, що виховання краси вчинку не можливе без відповідальності перед близькими та світом. З'ясовано, що відповідальність – це загальнолюдська духовна цінність, на якій ґрунтується фундамент людяності, гуманізму, краси людських відносин, добродійних учинків, спрямованих на створення ситуації щасливого життя, у якому домінують радість, мир, взаєморозуміння, милосердя, толерантність, взаємодопомога.

Поняття «*краса вчинку студентів*» уточнено як одиничний поведінковий акт морально-естетичного самовизначення особистості студента, детермінований наявністю знань про сутність красивого у вчинковій сфері людини; ціннісним ставленням до прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості; стійкою потребою та свідомою саморегуляцією поведінкових актів, що узгоджуються із розумінням поняття краси, а також рефлексією моральних станів та вчинків.

На підставі узагальнення досліджень українських і зарубіжних науковців у структурі поняття «*краса вчинку студентів*» виділено такі компоненти: потребовий (бажання, потреби, мотиви, інтереси щодо краси вчинку), когнітивний (знання про

красу, вчинок, героїзм, подвиг), ціннісний (позитивне ставлення до прикладів подвижництва і самопожертви в ім'я високих ідеалів), поведінковий (готовність до здійснення красивих учинків, уміння і навички корекції поведінки, що пов'язані з красою вчинку, відповідно до соціальних і особистих потреб, із дотриманням норм і правил моралі, бажання здійснювати вчинки героїчного, подвижницького характеру).

Проаналізовано підходи сучасних дослідників до організації освітнього середовища: мотивування суб'єктів до ініціативного і творчого конструювання буття й самобуття; їхнє залучення до різних видів діяльності; оптимізація цілепокладання, вибору засобів досягнення мети; оцінювання і закріплення здобутих результатів та опанованих способів діяльності в індивідуальному та колективному досвіді; налагодження конструктивних міжособистісних стосунків та зв'язків із соціальним оточенням (М. Братко, О. Лебедіна, Л. Маценко, Н. Мойсеюк, Н. Ничкало, Л. Новікова).

Узагальнення праць учених дає підстави розглядати *освітнє середовище університету* як систему, компонентами якої виступають певні взаємопов'язані підсистеми: особистісна (суб'єкти освітнього процесу, взаємовідносини між ними), аксіологічно-сміслова (особливості закладу освіти, зміст його стратегії, дотримання певних традицій, виконання відповідних ритуалів, використання символів, корпоративна культура, цінності тощо), інформаційно-змістова (освітні програми, соціальні проекти, нормативні документи тощо), організаційно-діяльнісна (форми, методи, прийоми і засоби організації освітньої діяльності), просторово-предметна (матеріально-технічна база, аудиторний фонд, бібліотечні ресурси, дизайн та обладнання приміщень, побутові умови тощо).

Унаслідок аналізу педагогічної теорії і практики поняття *«освітнє середовище університету»* уточнено як сукупність ціннісних чинників, що становлять систему цілеспрямованих педагогічних умов, які впливають на формування і самовдосконалення учасників освітнього процесу.

На підставі узагальнення досліджень українських і зарубіжних науковців визначено, що виховання краси вчинку особистості, яка усвідомлює відповідальність за свою поведінку, є практичним аспектом прояву моральної поведінки, що реалізується через моральну свободу і відповідальність. Переосмислення теоретичних засад виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету зумовлене сучасними трансформаціями в українському суспільстві та новими проблемами у моральному вихованні української молоді, які зумовлені такими об'єктивними чинниками: незадоволеність життям, економічна криза та соціальна нерівність громадян, підвищений рівень злочинності та агресивності, політичний популізм та криза довіри. Оновлення та вдосконалення процесу виховання краси вчинку студентської молоді в освітньому середовищі університету передбачає набуття ними знань та навичок ціннісного ставлення, бажання здійснювати красиві вчинки, керуючись прикладами подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості.

Хоча проблема морально-естетичного виховання особистості останнім часом привертає все більше уваги науковців, закономірності та особливості виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету потребують додаткового вивчення та ґрунтового аналізу.

У другому розділі – «*Стан виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету*» – здійснено аналіз стану виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету; визначено критерії, показники та схарактеризовано рівні вихованості краси вчинку студентів; представлено аналіз результатів констатувального етапу експерименту.

Здійснений аналіз планів виховної роботи різних університетів підтверджує, що у контексті виховання краси вчинку вона реалізується зазвичай засобами естетичного або морального виховання. Основними заходами, які плануються викладачами і кураторами в освітньому середовищі університету, є: інформаційно-профілактичні акції, семінари, «круглі столи», методичні об'єднання кураторів, консультації студентів співробітниками психологічної, медичної, юридичної служби університету та соціальними педагогами, розміщення матеріалів на веб-сторінках навчального закладу; виховні заходи, свята, соціальні програми. Заклади освіти, задіяні в експериментальній роботі, мають достатньо оснащену експериментально-технічну, кадрову базу для виховання краси вчинку студентів; в університетах дотримуються традицій із збереження і транслювання культури.

Однак аналіз змісту освітньої діяльності закладів виявив, що їх виховний потенціал використовується недостатньо у зв'язку з тим, що мало уваги приділяють саме вчинковому аспекту красивого, існує велика розбіжність між обсягом знань студентів і глибиною їх засвоєння, оскільки вони не переходять у переконання – основу здійснення красивого вчинку. Також визначено низку чинників, які гальмують виховання краси вчинку студентів: не з'ясовано функції викладачів щодо виховання краси вчинку кожного студента; не взаємоузгоджено форми та методи означеного процесу, а також не завжди враховуються внутрішні і зовнішні фактори, умови, що впливають на нього.

Для з'ясування рівнів вихованості краси вчинку студентів, на основі аналізу наукових джерел виокремлено такі критерії з показниками: *емоційно-ціннісний* (позитивна орієнтація на здійснення красивого у вчинках та поведінці; стійке ціннісне ставлення до краси вчинку інших людей); *когнітивний* (повнота та осмисленість знань про зміст та значення красивого вчинку, про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність; ступінь розуміння способів їх вияву в різних ситуаціях; уявлення про красиве, потворне, піднесене, героїчне; усвідомлення їх значення для повноцінного життя); *учинково-поведінковий* (уміння використовувати знання про красу вчинків у буденних ситуаціях; готовність до здійснення вчинків, що мають моральний, подвижницький і героїчний характер).

На основі визначених критеріїв та їх показників схарактеризовано три рівні вихованості краси вчинку: високий, середній, низький.

Високий рівень. Студент виявляє стійке позитивне ставлення до краси вчинку інших людей; виявляє довіру, взаєморозуміння і толерантність у взаємодії з іншими людьми; проявляє ціннісне ставлення до прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості; має ґрунтовні знання про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність, способи їх вияву в різних ситуаціях взаємодії; розуміє поняття «потворне», «піднесене», «героїчне» та їх значення для майбутньої професійної діяльності; проявляє стійку потребу та свідому саморегуляцію в особистісно-моральних актах самовизначення, що узгоджуються із розумінням краси; активно здійснює красиві вчинки у повсякденному житті.

Середній рівень. Студент загалом позитивно ставиться до краси вчинку інших людей, але нейтрально до прикладів подвижництва, самопожертви; має достатні знання про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність, визначає лише деякі способи їх вияву в різних ситуаціях взаємодії; має уявлення про красиве, потворне, піднесене, героїчне, проте вони сформовані фрагментарно; не завжди усвідомлює їх значення для духовного життя; майже не виявляє волю в особистісно-моральних актах самовизначення, що узгоджуються із розумінням краси; володіє окремими навичками здійснення красивого вчинку.

Низький рівень. Студент байдуже або негативно ставиться до краси вчинку інших людей та прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості; має поверхові знання про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність, не знає способи їх вияву в різних ситуаціях взаємодії; уявлення про красиве, потворне, піднесене, героїчне відсутні; не здійснює саморегуляцію своєї діяльності, не вміє виявляти довіру, взаєморозуміння і толерантність у взаємодії з іншими людьми.

На констатувальному етапі експерименту у ньому взяли участь 452 студенти, які навчаються за такими спеціальностями: «Ветеринарна медицина», «Агрономія», «Середня освіта», «Початкове навчання», «Педагогіка вищої школи» – у Вінницькому національному аграрному університеті, Національному університеті біоресурсів та природокористування України, Ніжинському державному університеті імені Миколи Гоголя, Уманському державному педагогічному університеті імені Павла Тичини.

У дослідженні також брали участь 42 викладачі з цих університетів. Для оцінювання готовності суб'єктів освітньої діяльності закладів вищої освіти до виховання краси вчинку проведено опитування, аналіз якого виявив такі результати: 15,3 % педагогів зазначили, що сучасне суспільство потребує добросовісних і порядних працівників, які б несли красу у своїх вчинках; 37,8 % опитаних визначили, що краса вчинку – необхідна складова вихованості фахівців, але лише для особистого життя і власних інтересів; 46,9 % респондентів вважають, що фахівцям потрібно краще знати власну справу, а не мати знання про красу вчинку.

З метою виявлення рівнів вихованості краси вчинку студентів визначено комплекс діагностичних методик та методів, за допомогою яких вимірювалися окремі показники визначених критеріїв: авторська анкета «Моє бачення краси вчинку», методика «Ціннісні орієнтації» (М. Рокич), методика «Шкала совісності» (В. Мельников, Л. Ямпольський), методика «Книжкова полиця» (Е. Помиткін).

Доведено, що ступінь орієнтації студентів на здійснення красивого у вчинках та поведінці зумовлюється пріоритетом інструментальних чи термінальних ціннісних орієнтацій. Для більшості студентів усіх навчальних закладів найбільш значущими термінальними цінностями є любов, здоров'я, щасливе сімейне життя, матеріально забезпечене життя, розваги, наявність вірних друзів. Останні рангові місця в ієрархії термінальних цінностей студентів займають творчість, пізнання, краса природи та мистецтва, щастя інших людей. Студенти надають перевагу цінностям особистого життя та індивідуальним цінностям, водночас моральні та естетичні цінності, що визначають спрямованість на красу вчинку, особистісний розвиток та прагнення бути корисним у суспільстві, для них не є пріоритетними.

Ціннісне ставлення до краси вчинку інших людей характеризується повагою до соціальних норм і визнанням важливості дотримання етичних вимог, яке на констатувальному етапі дослідження діагностувалося через визначення значення фактору совісності: почуття відповідальності, сумлінність, стійкість моральних принципів. За результатами діагностування з'ясовано, що «альтруїзм», як бажання допомогти іншим, характерний лише для 33,19 % студентів; більшість студентів (66,81 %) не бажають допомагати іншим і цим продемонстрували егоїстичну тенденцію. Загалом за *емоційно-ціннісним критерієм* високий рівень вихованості краси вчинку спостерігається у 9,8 % студентів ЕГ та 11,01 % КГ; середній рівень – у 44,0 % юнаків і дівчат ЕГ та 48,02 % КГ; низький – у 46,2 % опитаних ЕГ і 40,97 % КГ.

За результатами проведеного анкетування студентів виявлено, що, розкриваючи сутність поняття «красивий вчинок», вони зазвичай визначали такі його характеристики: здійснюється без вигоди для себе; здатність взаємодіяти зі світом; гармонія у думках і діях; діяльність не залежить від думки оточення; забезпечує впливовий статус у суспільстві; діяльність заради того, щоб змінити світ на краще. Такі відповіді свідчать про опосередковане розуміння ними поняття та досить низький рівень знань і уявлень студентів про красу вчинку. З'ясовано, що студенти глибше розуміють поняття «героїчний вчинок». Визначаючи приклади красивих вчинків для наслідування, студенти зазвичай згадували успішних бізнесменів-меценатів (44,1 %), історичні постаті (36,5 %), проте лише 19,4 % готові наслідувати приклади героїчних учинків військових. Характеризуючи способи свого самовдосконалення, студенти зазвичай акцентували на необхідності вдосконалення фізичного стану, рівня культурної освіченості, лише незначна частина студентів розуміли необхідність професійного та морального вдосконалення, що є свідченням низького рівня усвідомлення необхідності краси вчинку для повноцінного життя. За результатами діагностування встановлено, що за *когнітивним критерієм* високий рівень вихованості краси вчинку спостерігається у 11,11 % студентів ЕГ і 11,9 % КГ, середній рівень – у 45,78 % ЕГ і 46,7 % КГ студентів, низький – у 43,11 % ЕГ і 41,4 % КГ студентів.

Уміння застосовувати знання про красу вчинків у буденних ситуаціях; готовність до здійснення вчинків, що мають моральний, подвижницький і героїчний характер, перевірялися з використанням методики дослідження спрямованості на мислення та мотивацію розвитку духовного потенціалу. За результатами діагностування встановлено, що лише 10,0 % опитаних студентів використовують знання про красу вчинків у буденних ситуаціях і лише 10,6 % респондентів здійснюють вчинки, що мають швидше моральний характер. За *вчинково-поведінковим критерієм* високий рівень вихованості краси вчинку спостерігається у 13,78 % респондентів ЕГ і 14,98 % КГ; середній – у 15,11 % ЕГ і 16,3 % КГ; низький – у 71,11 % опитаних ЕГ і 68,72 % КГ.

З'ясовано причини переважання середнього та низького рівнів вихованості краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету: студентам бракує знань про красу вчинку, моральну відповідальність, духовність, способи їх вияву в різних ситуаціях взаємодії; у них недостатня мотивація на самореалізацію красивих вчинків, рівень взаєморозуміння і толерантності у взаємодії з іншими людьми; небажання проявляти ціннісне ставлення до прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості.

Переважання середнього та низького рівнів вихованості краси вчинку студентів зумовило необхідність виокремлення та обґрунтування педагогічних умов підвищення ефективності цього процесу в освітньому середовищі університету.

У третьому розділі – *«Обґрунтування та експериментальна перевірка педагогічних умов виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету»* – визначено, теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету, представлено хід та результати формувального етапу експерименту; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

На підставі теоретичного аналізу досліджуваної проблеми, узагальнення педагогічного досвіду, урахування результатів констатувального етапу експерименту визначено такі педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету: методично-організаційна підготовка викладачів університету до виховання краси вчинку студентів; мотивація студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і добродійній діяльності університету; оптимізація морального та естетичного виховання студентів шляхом пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки їхніх співвітчизників. Під час формувального етапу експерименту реалізація визначених педагогічних умов здійснювалася цілісно, системно, взаємозалежно.

Необхідність *методично-організаційної підготовки викладачів університету до виховання краси вчинку студентів* зумовлена тим, що саме вони забезпечують усебічний розвиток студента, його талантів, інтелектуальних, творчих і фізичних здібностей, формування цінностей і необхідних для успішної самореалізації компетентностей, виховання відповідальних громадян, які здатні до свідомого суспільного вибору та спрямування своєї діяльності на користь іншим людям і суспільству. Означену педагогічну умову реалізовано за допомогою впровадження циклу семінарів для викладачів університетів на тему: «Виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету», метою яких було ознайомлення із важливістю та суспільною необхідністю виховання краси вчинку студентів, як особистісної, культурної і соціальної цінності (психологічна готовність), озброєння викладачів методиками діагностики вихованості краси вчинку (практична готовність).

Розроблено авторську Програму виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот», якою передбачено такі функції суб'єктів освітньої діяльності університету у вихованні краси вчинку студентів: діагностичну, планувальну, організаційну, мотиваційно-стимулювальну, інформаційно-комунікативну, ціннісно-орієнтаційну і координаційно-спрямовуючу. У програмі вміщено концептуальні засади планування виховної роботи всіма учасниками освітнього процесу, означено зміст і завдання виховання краси вчинку студентів у їх послідовній і логічній (алгоритмічній) реалізації від першого по четвертий рік навчання. Програма базується на системно-ціннісному, особистісно зорієнтованому, суб'єкт-суб'єктному та діяльнісному підходах. У змісті реалізації програми виховання студент, як фахівця, громадянина, патріота представлено такі форми роботи зі студентами: ознайомлення з навчальним закладом, його історією, фундаторами (героями, подвижниками), науковими школами, історією нашого народу. У ній вміщено розробки виховних заходів, спрямованих на виховання краси вчинку студентів.

Наголошуємо, що саме куратор групи є першим суб'єктом освітньої діяльності університету з виховання краси вчинку студентів, який здійснює педагогічний супровід становлення особистості студента та конструювання їхніх виховних ідеалів у процесі самовиховання. У студентських групах проводились інформаційно-просвітницькі години, бесіди, дискусії, тренінгові вправи («Краса людини у її діяльності», «Наші вчинки – наше майбутнє», «Що посієш, те й пожнеш!»), ділова гра «Україна – країна героїв» (передбачала створення креативних груп, проведення квестів, розробку та захист проектів «Героїчна Україна») та ін.; застосовувалися такі методи: заохочення, схвалення, позитивний приклад, «мозковий штурм», «дерево рішень», розробка презентації та створення відеороликів; перевага надавалася груповій роботі.

Друга педагогічна умова – *мотивація студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і добродійній діяльності університету* – реалізувалася на основі врахування індивідуальних побажань та мотивів, адекватних сучасним ціннісним орієнтаціям студентської молоді. В експериментальних університетах студенти залучалися до проведення свят та конкурсів (День матері, День захисника України, День незалежності України, День гідності та свободи, День Соборності України; «Барви осені», «Міс університет», «Україна вишивана», «Студенти мають таланти» та ін.); спільно із професорсько-викладацьким колективом організовували тематичні вечори та фотовиставки на теми: «У людині має бути все прекрасним: і обличчя, і одяг, і душа, і думки», «Від людини залишаються тільки діла її», «Кожен – коваль своєї долі», «Людина є всесвіт», «Людиною стати – це мистецтво» та ін.

Ефективним засобом спонукання студентів до красивого вчинку є залучення до розробки і реалізації соціальних програм: «Гуртожиток – наш дім», «Зменшення шкідливого впливу тютюну на здоров'я студентів і працівників університету», «Підтримка студентської сім'ї», «Благоустрій території навчального закладу», «Забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування».

Одним із дієвих засобів виховання краси вчинку для студентів визначено перегляд кінофільмів з подальшим обговоренням («Незламна», «Поводир», «Іван Сила», «Помаранчеве небо», «Молитва за Гетьмана Мазепу», «Нескорений», «Чорна рада», «Брати. Остання сповідь», «Тарас Бульба», «Плем'я»). Також студентам демонструвалися документальні фільми із порталу «Ресурсний центр Гурт» – серія «Обличчя війни: 7 фільмів про АТО на сході України»: «На лінії вогню», «Край землі», «Дебальцеве», «Неоголошена війна: щоденник», «Міна», «Рейд. Сила нескорених», «Аеропорт»), як приклад краси героїчних учинків наших співвітчизників.

В експериментальних закладах освіти діють Центри культури та дозвілля, активізація діяльності яких у контексті виховання краси вчинку передбачала залучення студентів до літературно-мистецьких студій, на засіданнях яких вони обговорювали твори, що демонструють приклади краси вчинку особистості («Євромайдан. Звичайні герої» (Н. Гук), «Залишенець. Чорний ворон» (В. Шкляр), «Видатні постаті в історії України IX–XIX ст.» (В. Гусєв, В. Дрожжин, Ю. Калінцев), «Світло у вікнах. Життя видатних людей» (А. Лазаренко), «100 найвідоміших українців» (М. Гнатюк, Л. Громовенко, О. Ломанова), «Українки в історії» (В. Борисенко) та ін.

Студенти експериментальних груп залучалися до волонтерського руху. Вони мали змогу ознайомитися з проектом «Мольфар» (організації медичної допомоги нашим воїнам в АТО) та взяти безпосередню участь у ньому. Спільно із волонтерськими організаціями проводили благодійні заходи, зокрема: збирали кришечки для подальшої переробки на протези для воїнів АТО, акції «З Новим роком, солдате», «Великодній кошик», відвідування військовослужбовців, які отримали поранення під час виконання бойових завдань та проходять реабілітацію у шпиталях (м. Київ та м. Вінниця); гуманітарні збори для переселенців та ін.

Студенти безпосередньо та активно здійснювали красиві вчинки у повсякденному житті завдяки участі у благодійних проектах: «За своїх», «З вірою в серці», «Від серця до серця», «Подаруй тепло людині».

Ураховуючи фахове спрямування своєї майбутньої діяльності, студенти добровільно і безоплатно працювали у ветлікарнях; збирали одяг, іграшки та книжки для дитячих будинків та дітей-сиріт; організовували різноманітні заходи зі збору коштів для багатодітних сімей і дитячих будинків сімейного типу; допомагали ветеранам і хворим людям похилого віку; працювали у літніх трудових загонах, здійснювали природоохоронні акції.

Зазначено, що реалізація означеної умови формувала у студентів розуміння сутності красивого вчинку (щирість та доброзичливість у спілкуванні з одногрупниками та суб'єктами освітньої діяльності університету, бажання й готовність допомогти іншим, добротність, прагнення до професійного зростання та відповідальне ставлення до майбутньої професійної діяльності) та готовність до здійснення вчинків, що мають моральний (толерантне ставлення до батьків, рідних, колег по навчанню, викладачів, старших; надання допомоги іншим; освіта та набуття ґрунтовних знань для здійснення майбутньої професійної діяльності та життєдіяльності), естетичний (захоплення красою рідної природи, видатними пам'ятками минулого, творами народного і сучасного мистецтва) подвижницький (готовність працювати на благо своєї родини, країни; займатися громадською діяльністю) і героїчний (захищати свою Вітчизну) характер.

Оптимізація морального та естетичного виховання студентів шляхом пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки їхніх співвітчизників враховувала регіональне розміщення університетів, студенти яких брали участь у формульованому етапі експерименту, та їх профіль; передбачала знайомство з діяльністю політичних, наукових, культурних, громадських діячів, меценатів минулого та сьогодення.

Реалізація цієї умови відбувалася через залучення студентів до екскурсійної діяльності: студенти віртуально та в реальній дійсності відвідали музеї, які висвітлюють життєвий шлях видатних людей минулого і сучасності (музей-квартиру М. Леонтовича (м. Тульчин, с. Марківка), музей-виставку І. Ковалю (сmt. Кирнасівка), краєзнавчі музеї, музеї історії розвитку освіти, музеї загальнонаціональних героїв (Б. Хмельницького, Т. Шевченка, І. Франка, М. Грушевського, В. Винниченка, В. Стуса та ін.); брали участь в історико-етнографічних експедиціях з вивчення історії свого міста, села, області; збирали предмети старовини, легенди, народні традиції, звичаї.

Пошукова діяльність студентів впливає на їхні внутрішні переконання, сприяє утвердженню патріотизму, оскільки дає змогу урізноманітнити напрями їхньої активної участі у громадському житті університету; ознайомлення з прикладами поведінки видатних людей орієнтує студентів на відповідні зразки для наслідування, що є дієвим стимулом для їхнього самовиховання.

Одним із ефективних засобів оптимізації морального та естетичного виховання студентів визначаємо зустрічі з відомими та успішними людьми сьогодення, серед яких: керівники великих підприємств, меценати, громадські діячі, народні умільці, герої та учасники АТО.

Після завершення формувального етапу експерименту повторно проведено прикінцеві зрізи за визначеними критеріями й показниками. Порівняння емпіричних даних, одержаних в експериментальних і контрольних групах на констатувальному етапі, із результатами формувального експерименту дало змогу встановити динаміку зміни рівнів вихованості краси вчинку студентів (табл.).

Таблиця

Динаміка рівнів вихованості краси вчинку студентів у контрольних та експериментальних групах (у %)

Студенти	Контрольна група			Експериментальна група		
	на початок експерименту	після завершення експерименту	динаміка	на початок експерименту	після завершення експерименту	динаміка
Високий	12,63	13,96	+1,33	11,56	21,33	+9,77
Середній	37,0	38,77	+1,77	34,96	38,5	+3,54
Низький	50,37	47,27	-3,1	53,48	40,17	-13,31

За результатами підсумкового зрізу та зіставлення рівнів вихованості краси вчинку студентів встановлено, що у результаті проведеної експериментальної роботи із упровадження педагогічних умов виявилось суттєве зростання показників за всіма критеріями у студентів експериментальних груп, певні позитивні зміни відбулися і в контрольних групах, але вони не є таким суттєвими.

Перевірка статистичної значущості одержаних результатів за допомогою критерію χ^2 підтвердила, що відмінності в рівнях вихованості краси вчинку студентів не випадкові, а є наслідком оптимізації освітнього середовища університетів.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено теоретичне узагальнення проблеми виховання краси вчинку студентів і запропоновано новий підхід до її розв'язання, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні та експериментальній перевірці педагогічних умов виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

1. Теоретичний аналіз наукових джерел засвідчив, що проблема виховання краси вчинку студентів є основою для соціально-комунікативного розвитку майбутнього фахівця і зазнає суттєвих трансформацій під впливом постійних змін змісту та форм матеріальної і духовної культури суспільства, ціннісних орієнтацій студентської молоді, її діяльності.

На основі аналізу наукових праць з'ясовано, що переважно дослідники трактують категорію «краса вчинку» як спосіб соціалізації та існування людини у світі, який допомагає особистості визначати вищу мету життя та творчої взаємодії з іншими та світом. Краса вчинку в житті людини і суспільства набуває втілення через єдність духовної, матеріально-практичної та духовно-практичної діяльності. Творча свідомо діяльність та активність людини спрямовується на розуміння нею краси у буденному світі і, звідси, краси вчинку інших людей.

На основі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел уточнено зміст поняття «краса вчинку студентів» – це одиничний поведінковий акт морально-естетичного самовизначення особистості студента, детермінований наявністю знань про сутність красивого у вчинковій сфері людини; ціннісним ставленням до прикладів подвижництва, самопожертви в ім'я ідеалів добра, миру, краси, істини і справедливості; стійкою потребою та свідомою саморегуляцією поведінкових актів, що узгоджуються із розумінням поняття краси, а також рефлексією моральних станів та вчинків.

Обґрунтовано змістову структуру поняття «краса вчинку студентів», яка включає такі компоненти: потребний (бажання, потреби, мотиви, інтереси щодо краси вчинку), когнітивний (знання про красу, вчинок, героїзм, подвиг), ціннісний (позитивне ставлення до прикладів подвижництва і самопожертви в ім'я високих ідеалів), поведінковий (готовність до здійснення красивих учинків, уміння і навички корекції поведінки, що пов'язані з красою вчинку, відповідно до соціальних і особистих потреб із дотриманням норм і правил моралі, бажання здійснювати вчинки, які мають героїчний, подвижницький характер).

2. Схарактеризовано особливості виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету. У ході аналізу педагогічної теорії і практики уточнено поняття «освітнє середовище університету» – це сукупність ціннісних чинників, що становлять систему цілеспрямованих педагогічних умов, що впливають на формування і самовдосконалення учасників освітнього процесу.

Виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету розглянуто нами як цілісний, педагогічно керований процес, що передбачає посилення уваги до особистості студента з урахуванням його можливостей і потреб; розвиток внутрішньої мотивації, формування знань і вмінь про красу вчинку.

За результатами вивчення та аналізу досвіду виховання краси вчинку студентів у різних університетах встановлено: усі заклади мають достатньо оснащену експериментально-технічну і кадрову базу для виховання краси вчинку студентів; в університетах дотримуються традицій із збереження і трансляції культури. Однак існує низка чинників, які гальмують виховання краси вчинку студентів: не з'ясовано функції викладачів щодо виховання краси вчинку кожного студента; не взаємоузгоджено форми та методи означеного процесу, а також не завжди враховуються внутрішні і зовнішні фактори, умови, що впливають на нього.

3. Для виявлення рівнів вихованості краси вчинку студентів виокремлено критерії з показниками, які характеризують компоненти краси вчинку: емоційно-ціннісний, когнітивний, вчинково-поведінковий.

Вихованість краси вчинку студентів за емоційно-ціннісним критерієм характеризується позитивною орієнтацією на здійснення красивого у вчинках та поведінці; стійким ціннісним ставленням до краси вчинку інших людей. Якісними показниками вихованості краси вчинку студентів за когнітивним критерієм є: повнота та осмисленість знань про зміст та значення красивого вчинку, про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність; ступінь розуміння способів їх вияву в різних ситуаціях; уявлення про красиве, потворне, піднесене, героїчне; усвідомлення їх значення для повноцінного життя. До якісних показників вчинково-поведінкового критерію належать: уміння використовувати знання про красу вчинків у буденних ситуаціях; готовність до здійснення вчинків, що мають моральний, подвижницький і героїчний характер.

На основі визначених критеріїв і показників охарактеризовано рівні (високий, середній, низький) вихованості краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

У результаті проведення констатувального етапу експерименту з'ясовано, що для студентів характерний такий розподіл за рівнями вихованості краси вчинку: в експериментальних групах відсоток студентів із високим рівнем вихованості краси вчинку становив 11,56 %, із середнім – 34,96 %, із низьким 53,48 %; у контрольних групах відсоток студентів із високим рівнем вихованості краси вчинку становив – 12,63 %, із середнім – 37,0 %, із низьким – 50,37 %.

4. Теоретично обґрунтовано та експериментально перевірено педагогічні умови виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету: методично-організаційна підготовка викладачів університету до виховання краси вчинку студентів; мотивація студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і добродійній діяльності університету; оптимізація морального та естетичного виховання студентів шляхом пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки їхніх співвітчизників.

Перша педагогічна умова забезпечувалася шляхом упровадження циклу семінарів для викладачів університетів на тему: «Виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету». Розроблено авторську Програму виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот», якою передбачено такі функції суб'єктів освітньої діяльності університету у вихованні краси вчинку студентів: діагностичну, планувальну, організаційну, мотиваційно-стимульовальну, інформаційно-комунікативну, ціннісно-орієнтаційну і координаційно-спрямовуючу. У студентських групах проводились інформаційно-просвітницькі години, бесіди, дискусії, тренінгові вправи, ділова гра; застосовувалися активні та інтерактивні методи виховання: заохочення, схвалення, позитивний приклад, «мозковий штурм», «дерево рішень», розробка презентації та створення відеороликів; перевага надавалася груповій роботі.

Мотивація студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і добродійній діяльності університету реалізувалася на основі врахування індивідуальних побажань та мотивів, адекватних сучасним ціннісним

орієнтаціям студентської молоді. В експериментальних університетах студенти залучалися до проведення свят та конкурсів; організовували тематичні вечори та фотовиставки.

Ефективним засобом спонукання студентів до красивого вчинку є залучення студентів до розробки і реалізації соціальних програм; перегляд кінофільмів; робота літературно-мистецьких студій, на засіданнях яких вони обговорювали твори, що демонструють приклади краси вчинку особистості. Студенти експериментальних груп всіляко залучалися до волонтерського руху, проведення благодійних заходів; студенти добровільно і безоплатно працювали у ветлікарнях; збирали одяг, іграшки та книжки для дитячих будинків та дітей-сиріт; організовували різноманітні заходи зі збору коштів для багатодітних сімей і дитячих будинків сімейного типу; допомагали ветеранам і хворим людям похилого віку; працювали у літніх трудових загонах, здійснювали природоохоронні акції.

Оптимізація процесу морального та естетичного виховання та освітнього середовища університету відбувалася через пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки. Студенти займалися екскурсійною діяльністю; брали участь в історико-етнографічних експедиціях з вивчення історії свого міста, села, області; збирали предмети старовини, легенди, народні традиції, звичаї. Одним із дієвих засобів оптимізації морального та естетичного виховання студентів визначено зустрічі з відомими та успішними людьми сьогодення, серед яких – керівники великих підприємств, меценати, громадські діячі, народні умільці, герої та учасники АТО.

Результати контрольного етапу експерименту засвідчили позитивні зміни у рівнях вихованості краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету у студентів експериментальної групи за всіма трьома критеріями, на відміну від контрольної групи.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів обраної теми. *Подальшого вивчення потребують* питання використання можливостей навчальних дисциплін гуманітарного циклу для виховання краси вчинку студентів у системі виховної роботи університету. Зважаючи на актуальність досліджуваної проблеми, *рекомендовано* реалізувати Програму виховання студента «Фахівець, громадянин, патріот» у виховній роботі університетів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, у яких опубліковано основні результати дисертації

1. Кушнір А. О. Сутність і структура поняття «героїчного вчинку». *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ, 2015. Вип. 220. С. 87–91.
2. Кушнір А. О. Морально-естетична оцінка героїчного вчинку. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. Сєверодонецьк. 2015. Вип. 4. С. 40–45.
3. Кушнір А. О. Сутність і структура поняття «естетики вчинку» у контексті підготовки майбутніх фахівців агропромислової галузі. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів та природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ, 2015. Вип. 208, ч. 1. С. 274–285.

4. Кушнір А. О. Ретроспективний аналіз підходів до виховання краси вчинку особистості. *Вісник Черкаського університету. Серія: Педагогічні науки*. Черкаси, 2016. № 9. С. 3–5.

5. Кушнір А. О. Педагогічні умови виховання краси вчинку майбутніх фахівців агропромислового комплексу. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Педагогіка, психологія, філософія*. Київ, 2016. Вип. 233. С. 135–141.

6. Кушнір А. О. Критерії та показники вихованості краси вчинку студентів. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Сер. «Педагогіка, психологія, філософія»*. Київ, 2016. Вип. 253. С. 157–163.

Опубліковані праці апробаційного характеру

7. Кушнір А. О. Активізація позанавчальної виховної роботи зі студентами агропромислового комплексу як педагогічна умова виховання краси вчинку. *Розвиток сучасної освіти: теорія, практика, інновації: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 25–26 лют. 2016 р.). Київ: Міленіум, 2016. С. 37–40.

8. Кушнір А. О. Виховання краси вчинку студентів: досвід Брацлавського агроекономічного коледжу. *Діалог культур Україна–Греція: культурна політика XXI ст. в європейській ретроспективі: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Київ, 22–23 верес. 2016 р.). Київ: Міленіум, 2016. С. 89–90.

9. Кушнір А. О. Соціальна потреба у формуванні краси вчинку особистості в освітньому середовищі університету. *Педагогіка і психологія: методика та проблеми практичного застосування: матеріали Всеукр. наук.-практ. конф.* (Запоріжжя, 16–17 груд. 2016 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет, 2016. С. 135–137.

10. Кушнір А. О. Вітчизняний досвід виховання краси вчинку в освітньому середовищі університету. *Психологія і педагогіка в системі сучасного гуманітарного знання XXI століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (Харків, 9–10 груд. 2016 р.). Харків: Східноукраїнська організація «Центр педагогічних досліджень», 2016. С. 13–15.

11. Кушнір А. О. Педагогічні погляди Януша Корчака щодо виховання краси вчинку. *Україна–Польща: стратегічне партнерство в системі геополітичних координат: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф.* (м. Київ, 16–17 берез. 2017 р.). Київ, 2017. С. 207–208.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

12. Сопівник Р. В., Кушнір А. О. Виховання і самовиховання естетики вчинку на прикладі уславлених людей Тульчинського краю: навч. посіб. Вінниця: ТОВ «Консоль», 2015. 88 с.

13. Ніколаєнко С. М., Сопівник Р. В., Кушнір А. О. та ін. Програма виховання студента: «Фахівець, громадянин, патріот»: навч.-метод. посіб. Київ: Ай Си Ес – Актив, 2016. 76 с.

АНОТАЦІЇ

Кушнір А. О. Виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 13.00.07 «Теорія і методика виховання». – Національний університет біоресурсів і природокористування України, Київ, 2017. Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Умань, 2017.

Дисертацію присвячено актуальній темі виховання краси вчинку в освітньому середовищі університету.

На основі аналізу філософських, соціологічних, психолого-педагогічних джерел уточнено зміст поняття «краса вчинку студентів», «освітнє середовище університету». Схарактеризовано особливості виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету.

Визначено критерії (емоційно-ціннісний, когнітивний, вчинково-поведінковий), показники (позитивна орієнтація на здійснення красивого у вчинках та поведінці; стійке ціннісне ставлення до краси вчинку інших людей; повнота та осмисленість знань про зміст та значення красивого вчинку, про красу, вчинок, моральну відповідальність, духовність; ступінь розуміння способів їх вияву в різних ситуаціях; уявлення про красиве, потворне, піднесене, героїчне; усвідомлення їх значення для повноцінного життя; вміння використовувати знання про красу вчинків у буденних ситуаціях; готовність до здійснення вчинків, що мають моральний, подвижницький і героїчний характер) і охарактеризовано рівні вихованості краси вчинку студентів (високий, середній, низький).

Теоретично обґрунтовано й експериментально перевірено ефективність педагогічних умов виховання краси вчинку студентів в освітньому середовищі університету: методично-організаційної підготовки викладачів університету до виховання краси вчинку студентів; мотивації студентів до активної участі у культурно-мистецькій, волонтерській і добродійній діяльності університету; оптимізації морального та естетичного виховання студентів шляхом пропагування прикладів героїзму, подвижництва та високоморальної поведінки їхніх співвітчизників.

Ключові слова: виховання, краса вчинку, студенти, освітнє середовище університету, педагогічні умови, героїзм, подвижництво.

Kushnir A. O. Education of the beauty of a deed of students in the educational environment of the University. – Qualifying scientific work on the rights of manuscripts.

Scientific thesis for the Degree of the Candidate of Pedagogical Sciences (PhD) in specialty 13.00.07 «Theory and methodology of education». – National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, 2017. Pavlo Tychyna Uman State Pedagogical University, Uman, 2017.

The dissertation is devoted to the relevant topic of the beauty of a deed education in the educational environment of the University.

Based on the analysis of philosophical, sociological, psychological and pedagogical literature, the content and the concept of «the beauty of students' deeds» (as a single behavioral act of a moral and aesthetic self-determination of a student's personality, determined by the availability of knowledge about the nature of the beautiful in a human

deed sphere, by value attitude to the examples of great self-sacrifice in the name of ideals of goodness, peace, beauty, truth and justice, by sustainable demand and a conscious self-regulation (will) of behavioral acts that are consistent with the understanding of beauty and reflection, aimed at the analysis of their own moral conditions, actions and their comparison with the standard beautiful) have been disclosed and specified.

The features of education of the beauty of deeds of students in the educational environment of the University have been characterized. Based on the analysis of pedagogical theory and practice, the notion «educational environment of the University» as a set of value factors that represent a system of purposeful pedagogical conditions, which influence the formation and improvement of the educational process has been specified.

The criteria and indicators of education of the beauty of deeds of students are identified: cognitive (knowledge about the beauty, deed, moral responsibility, spirituality, ways of their manifestation in different situations; perception of the beautiful, the ugly, the sublime, the heroic, and their importance for the spiritual life); emotional and valuable (focus on the beautiful in deeds and behavior: the value attitude to the beauty of the deed of other people); deed and behavioral (the ability to use knowledge about the beauty of deeds in everyday situations; performing deeds of a moral, selfless, and heroic character). Based on established criteria and indicators, levels of education of the beauty of deeds of students in the educational environment of the University are characterized (high, medium, low).

Effectiveness of pedagogical conditions of education of the beauty of deeds of students in the educational environment of the University has been theoretically grounded and experimentally tested: formation of readiness in teachers to education of the beauty of deeds of students; making students more active in the cultural and artistic life, volunteer and charity activities of the University; use of examples of heroism, asceticism and moral behavior of other people in education of the beauty of deeds of the students.

The results of the control phase of the experiment showed positive changes in the levels of education of the beauty of deeds of the students in the educational environment of the University among the students of experimental groups by all three criteria compared to the control group.

This study does not exhaust all aspects of the topic. The following issues require further study: using possibilities of academic disciplines of aesthetic cycle, tools of educational training for education of the beauty of deeds of the students within the system of educational work of the educational environment of the University.

Given the relevance of the researched problem, it is recommended to include in the educational work of the University outreach hours, talks, debates on the theme: «Human beauty is in human activities» «Our deeds follow us» «You reap what you sow», «Ukraine is a country of heroes».

Key words: education, beauty of a deed, teacher's readiness, educational environment of the University, pedagogical conditions, content, forms and methods of education of the beauty of deeds.

Тираж 100. Зам. 95.

«Видавництво “Науковий світ”»[®]
Свідоцтво ДК № 249 від 16.11.2000 р.
м. Київ, вул. Казимира Малевича (Боженка), 23, оф. 414.
200-87-15, 050-525-88-77
E-mail: nsvit23@ukr.net
Сайт: nsvit.cc.ua